

บทที่ ๒

ความเป็นมาของวิสุทธิชนชาดก

ในบทนี้ มุ่งศึกษาความเป็นมาของวิสุทธิชนชาดกกำหนดไว้คือ (๑) ความเป็นมาของวิสุทธิชนชาดก (๒) ความหมายของคำว่าวิสุทธิชนชาดก (๓) เนื้อหาของวิสุทธิชนชาดก (๔) สรุป ดังนี้

๒.๑ ความเป็นมาของวิสุทธิชนชาดก

เรื่องราวของวิสุทธิชนชาดกนั้นมีปรากฏในชาดกและอรรถกถาชาดก โดยวิสุทธิชนชาดกนั้น ถือได้ว่าเป็นเรื่องนิทานชาดกที่มีความสำคัญเนื่องจากว่าเป็นนิทานชาดกที่เกี่ยวข้องกับอดีตชาติของพระพุทธองค์ และเรื่องราวของวิสุทธิชนชาดกนั้นก็เป็นอดีตชาติที่ทรงบำเพ็ญบารมีข้อที่ ว่าด้วยเรื่องของสังฆบารมี คือการบำเพ็ญเกี่ยวข้องกับการรักษาสัจจะ คือความซื่อสัตย์ต่อคำพูดการกระทำที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างสอนผู้อื่นได้ ซึ่งในการศึกษาในอันดับต่อไปนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิสุทธิชนชาดกเพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาในประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยประเด็นที่จะสามารถนำมาศึกษาในส่วนของคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับวิสุทธิชนชาดกนั้นมีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ชาตภูมิของวิสุทธิชน

วิสุทธิชนชาดกนั้นเกิดในวรรณพราหมณ์ ครั้นเมื่อมีอายุได้ ๑๖ ปี ก็ได้เข้ารับราชการโดยเป็นคนสนิทของพระราชอาพาธองค์หนึ่งนามว่าพระเจ้าธัญชัยโกมลพรหมแห่งเมืองอินทปัตต์แคว้นกุรุ พระราชาทรงไว้วางใจวิสุทธิชนชาดกเป็นอย่างมาก ทรงให้วิสุทธิชนชาดกทำหน้าที่แสดงธรรมให้ประชาชนคนทั้งเมืองได้รับฟัง^{๑๔} ก็เพราะว่าวิสุทธิชนชาดกนั้นมีความฉลาดหลักแหลมรู้หลักนักปราชญ์เป็นอย่างดี และมีความเข้าใจในหลักธรรมลึกซึ้งแจ่มแจ้ง จึงทำหน้าที่ธรรมกถึกคอยอบรมสั่งสอนประชาชน และคนทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคุณงามและความดี

๒.๑.๒ การศึกษา

วิสุทธิชนชาดก เป็นนักปราชญ์ในราชสำนักของพระเจ้าธัญชัยโกมลพรหม ผู้ครองนครอินทปัตต์ สามารถแสดงอรรถกถาด้วยถ้อยคำไพเราะ มีเหตุผลเป็นที่เลื่อมใสของประชาชนทั่วไป

^{๑๔} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๒๒/๑๕๒.

ทั้งเป็นที่ยกย่องเชิดชูของพระเจ้าธนัญชัยโกรพยราชดังปรากฏในพระสุตันปิฎก ขุททกนิกายว่า “บัณฑิตชื่อว่าวิรุระ เป็นผู้ทำการสอนอรรถธรรมแก่พระเจ้าธนัญชัยโกรพยราช ถ้าท่านได้ฟังได้ยินมาแล้ว ท่านจงไปนำวิรุระบัณฑิตนั้นมา”^{๕๕} การที่จะเป็นนักปราชญ์ประจำราชสำนักได้ ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้มีการศึกษาดี มีความเฉลียวฉลาดรอบรู้คนทั่วไปจึงจะนิยมนยกย่องและยอมรับในความสามารถ ดังนั้น การที่วิรุระบัณฑิตเป็นนักปราชญ์ในราชสำนักของพระเจ้าธนัญชัยโกรพยราช จึงแสดงได้ว่า วิรุระบัณฑิต มีการศึกษาที่ดีซึ่งการศึกษานี้หมายถึง ความรู้ หรือภูมิรู้ที่เหมาะสมกับความสามารถ

๒.๑.๓ อุปนิสัยของวิรุระบัณฑิต

วิรุระบัณฑิต มีสติปัญญาตั้งแต่เยาว์วัย มีความกตัญญูต่อบิดามารดา เป็นสามีที่ดี เป็นพ่อผู้อบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นอย่างดี และเป็นขุนนางที่น่าหลักธรรม มาสั่งสอนคนในครอบครัว และผู้ที่อยู่ในความดูแลให้เห็นสัจธรรม วิรุระบัณฑิตคิดว่าตนเองบอกว่าจะดำรงอยู่ในตำแหน่งใดก็ได้ แต่คำนึงถึงสัจจะเป็นที่ตั้ง วิรุระบัณฑิต คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน มีความประพฤติอันปลอดภัย มีความสงเคราะห์ไม่มีความเบียดเบียน และมีปกติกล่าวคำสัตย์ จึงไม่เศร้าโศก วิรุระบัณฑิต มีความเพียรมีปัญญาเห็นอรรถธรรมอันสุขุม กำหนดรู้ธรรมทั้งปวง มีอุปนิสัยใฝ่คุณธรรม และมีคุณสมบัติของผู้ครองเรือน^{๕๖} วิรุระบัณฑิตนั้นเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นความซื่อสัตย์ที่แสดงออกทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ถ้าแสดงออกทางกาย คือการประพฤติที่ดี ทั้งต่อตนเอง ต่อคนใกล้ชิด ต่อบุคคลที่สาม ต่อมวลมหาชน แม้ต่อคนที่เกลียดชัง จะสูงส่งหรือต่ำต้อย ขึ้นอยู่กับระดับความซื่อสัตย์ดังที่กล่าวไปแล้ว ถ้าแสดงออกทางวาจา ก็เป็นคนวาจาสัตย์ หรือวาจาสัตย์ หรือวาจาสัตว์ สุดแล้วแต่จะเป็นไป ส่วนความซื่อสัตย์ทางจิตใจ วัดกันที่มีความเข้าใจ และรู้คุณค่าของสังฆารธรรมทั้ง ๖ ระดับ คือ วัตถุ-สิ่งแวดล้อม, พืช, สัตว์, คน-มนุษย์, เทพ, ธรรม อย่างเข้าใจ และรู้คุณค่า^{๕๗}

๒.๑.๔ คุณลักษณะเด่นของวิรุระบัณฑิต

วิรุระบัณฑิต เป็นคนที่มีคุณธรรม รู้และเข้าใจในเหตุการณ์ต่างๆ ได้ดี อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญก็คือความเป็นปราชญ์โดยเฉพาะการที่วิรุระบัณฑิตนั้นเป็นผู้มีปัญญายอดเยี่ยมสามารถที่จะแสดงธรรมทั่วไปได้ โดยเฉพาะแสดงธรรมแก่คฤหัสถ์ผู้ประสงค์ที่จะฟังธรรม โดยวิรุระบัณฑิตจะแสดงธรรมแก่ผู้ที่ต้องการฟังธรรมโดยไม่การขาดหาย แม้แต่พระราชาก็ยังคงต้องเสด็จมาเพื่อฟังธรรมของวิรุระบัณฑิต เมื่อวิรุระบัณฑิตแสดงธรรม ถวายแด่พระราชแล้ว ก็ลงจาก

^{๕๕} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๔๘/๓๕๑.

^{๕๖} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๔๔๕/๔๑๐.

^{๕๗} พระเทวินทร์ เทวินโท, ทฤษฎีจริยธรรมตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ นวนคร, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔๖-๓๔๘.

บัลลังก์ถวายบังคมพระราชา ฝ่ายพระราชาทรงกระทำมหาสักการะแก่ วิรุบบัณฑิตนั้น มีพระราชา ๑๐๑ พระองค์แวดล้อมเป็นบริวาร เสด็จกลับไปสู่พระนิเวศน์ของพระองค์วิรุบบัณฑิตได้นำคุณธรรมเหล่านี้ มาเป็นหลักธรรมที่สำคัญสำหรับคฤหัสถ์ คืออุบาสกอุบาสิกา นำมาประพฤติปฏิบัติได้ และเนื่องจากว่าเป็นหลักธรรมที่จะช่วยพัฒนาทางด้านคุณภาพชีวิตทั้งด้านกาย วาจา และใจของคฤหัสถ์ คืออุบาสกอุบาสิกาให้ดีขึ้น และให้รู้จักการคิดอย่างมีระบบ มีเหตุผลอันจะส่งผลมาถึงการประพฤติทางด้านกาย ด้านวาจา และด้านจิตใจ ซึ่งจะส่งผลให้ดีขึ้น เป็นสิ่งที่จะช่วยสนับสนุนในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

๒.๑.๕ หน้าทีการงาน

วิรุบบัณฑิต ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นปราชญ์ในสำนักของพระเจ้าธัญชัยโกรพยราช และยังสามารถแสดงธรรมและอรรถกถาให้เป็นທີ່เลื่อมใสศรัทธาของคนทั่วไป ดังปรากฏในขุททกนิกายชาดก ว่า“พระเจ้าธัญชัยโกรพยราช ได้ครองราชย์สมบัติอยู่ในกรุงอินทปัตต์ แคว้นกुरुราช”^{๑๘}

วิรุบบัณฑิตเป็นอำมาตย์ที่ใกล้ชิดสนิทสนม และเป็นผู้สั่งสอนอรรถธรรมด้วยท่านเป็นผู้มีถ้อยคำไพเราะ เป็นมหาธรรมกถึก ประเล้าประโลมพระราชาวาชมพู่วิปัสสิณ”ด้วยธรรมเทศนา อันไพเราะจับใจของตน ประหนึ่ง กระแสเสียงแห่งพิณ อันยังช้างให้รักใคร่ ฉะนั้น”^{๑๙} วิรุบบัณฑิต ประกอบหน้าที่การงาน โดยธรรมสำหรับผู้ที่อยู่ในราชสำนัก วิรุบบัณฑิตนั้น มีความดำริแห่งใจอันไม่หวั่นไหว ได้กล่าวกะบุตรธิดา ญาติมิตรและเพื่อนที่สนิทว่า ดูกรลูกรักทั้งหลาย ลูกทั้งหลายจงมานั่งฟังราชวสันตศีลธรรม^{๒๐} อันเป็นเหตุให้บุคคลผู้เข้าไปสู่ราชสกุลได้วิรุบบัณฑิตนั้น เรียกบุตรและธิดา ด้วยคำร้องเรียกอันน่ารักว่า แม่และ พ่อจมาดั่งนี้พวกเจ้าจงฟัง การบำรุงพระราชินี เราจะกล่าวความว่าบุคคลผู้เข้าไปสู่ราชสกุล คืออยู่ในสำนักของพระราชาย่อมประสพยศ ผู้เข้าสู่ราชสกุล พระราชายังไม่ทรงทราบ ย่อมไม่ได้ยศ ราชเสวกไม่ควรกล้าเกินไป ไม่ควรขลาดเกินไป ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ในกาลทุกเมื่อ เมื่อใดพระราชาทรงทราบ เมื่อนั้นย่อมทรงวางพระทัย

สรุปได้ว่าวิรุบบัณฑิตได้กลับมาทำหน้าที่ตามเดิมและพร้อมกันนั้นก็ได้อบรมประชาชนชาวเมืองให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งวิรุบบัณฑิตนั้นสิ้นอายุขัยแล้วไปบังเกิดในเทวโลก

^{๑๘} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๓๘๓/๓๕๘.

^{๑๙} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๔๔๕/๔๑๐.

^{๒๐} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๔๓๒/๔๑๔.

๒.๒ ความหมายของคำว่าวิชรบัณฑิตชาค

คำว่า “วิชร” ในวรรณชาคเรื่องนี้ พบว่าเขียนแตกต่างกันออกไป เช่น วิชรก็มี วิชรก็มี พระไตรปิฎกใช้เป็น “วิชร” ผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบความหมายของคำว่า “วิชร” พบว่าเป็นคำคุณศัพท์ แปลว่า “เปลี่ยว ว้าเหว”^{๒๑}

คำว่า “วิชร” ไม่มีความหมาย จึงน่าจะเป็นคำพ้องเสียงเดียวกันกับคำว่า “วิชร” ทำหน้าที่คุณศัพท์ แปลว่า “ฉลาด คงแก่เรียน ชำนาญ มีปัญญา”^{๒๒}

พระสุตตันตปิฎก ทุคยปาปณิกสูตร (ปาปณิก หมายถึง คุณสมบัติของพ่อค้า) กล่าวถึงคุณลักษณะข้อว่า วิชร หมายถึง พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ และได้เปรียบเทียบคุณสมบัติของภิกษุ กล่าวถึงคุณลักษณะข้อว่า วิชร หมายถึง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดขึ้น มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลทั้งหลาย^{๒๓}

คำว่า วิชร หรือ วิชร จึงน่าจะเป็นคำที่ถูกหรือตรงกับลักษณะของผู้มีปัญญาอันเป็นคุณลักษณะของวิชรบัณฑิตในตัวละครเอกของเรื่องนี้ หรือตรงกับคำศัพท์ภาษาบาลีคำนี้ได้ อย่างชัดเจน เหมือนกับคำบาลีในบทพระธรรมคุณว่า “โลกวิทู” หมายถึงรู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง

มังคลัตถปิณีได้อธิบายคุณลักษณะของผู้เป็น “บัณฑิต” ดังนี้

สัตว์ผู้ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นต้น เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ชื่อว่าบัณฑิต อีกประการหนึ่ง พระพุทธ พระปัจเจกพุทธะ พระมหาสาวก ๘๐ และพระสาวกของพระตถาคตเหล่าอื่น ครุสุเนตต์และอกิตติดาบส เป็นต้น ในอดีตกาล ฟังทราบ ว่า “บัณฑิต” ท่านเหล่านั้นแม้ทั้งหมดเรียกว่าบัณฑิต เพราะดำเนินในประโยชน์ทั้งหลายด้วยปัญญาคติ^{๒๔}

^{๒๑}พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และจำลอง สารพัตนิก, พจนานุกรมบาลี-ไทย สำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุงใหม่, พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พันธ์ที่ตัง จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒๐.

^{๒๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๕.

^{๒๓}อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓.

^{๒๔}มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, มังคลัตถปิณี แปล เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๑-๒๒.

คำว่า “บัณฑิต” ในอรรถกถาพระไตรปิฎก ขุททกปาฐะ ปรมัตถโชติกา แปลเป็นภาษาไทยว่า “เหล่าคนที่เชื่อว่าเป็นบัณฑิต เพราะดำเนิน อธิบายว่าไปในประโยชน์ อันเป็นไปในภพนี้และภพหน้า ด้วยญาณคติ”^{๒๕} ส่วนคัมภีร์สังคหะนิคคปิณฑวิเคราะหฺคํานี้ไว้ว่า

ปัทธิตาตุ เป็นไปในความไป ปัญญาใดย่อมดำเนินคือไปในประโยชน์ทั้งหลาย แม้นันตสุขุม ก็ทราบอาการแม้เป็นต้นว่าความบีบคั้นแห่งอริยสัจมีทุกข์มีทุกข์เป็นต้น เหตุนั้น ปัญญานั้นจึงชื่อว่า ปณฺหา, ผู้ไป คือดำเนินไปได้แก่เป็นไป ด้วยปัญญาที่ชื่อว่าปณฺหา, เหตุนั้น จึงชื่อว่า บัณฑิต, อีกอย่างหนึ่ง ปัญญา ชื่อว่าปณฺหา ของผู้นี้ เกิดพร้อมแล้ว เหตุนั้น ผู้นี้ จึงชื่อว่า บัณฑิต ผู้ชื่อว่าบัณฑิต เพราะดำเนิน คือไปด้วยญาณคติ^{๒๖} นอกจากนั้น ในมงคลทิพินีได้อธิบายคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นบัณฑิตว่า บัณฑิตในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้คิดแต่เรื่องที่ดี พูดแต่คำที่ดีและทำแต่กรรมที่ดี

ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามเนื้อเรื่อง ชื่อเรื่องว่า วิธูรบัณฑิต น่าจะมีความหมายที่ตรงกันกับโครงเรื่องมากที่สุด คือหมายถึง “บัณฑิตผู้มีปัญญา” แต่การตั้งชื่อตามชาดกในพระไตรปิฎกเป็นวิธูรชาดกนั้น จึงน่าจะมีความหมายถึง อดิชาดกของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยชาติเป็นวิธูรอำมาตย์

๒.๓ เนื้อหาของวิธูรบัณฑิตชาดก

เรื่องราวของวิธูรบัณฑิตนั้นมีปรากฏดังต่อไปนี้ วิธูรบัณฑิตเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตในพระนครอินทปัตถ์ ซึ่งพระเจ้าธัญชัยโกกรัพราช ครองราชย์อยู่วิธูรบัณฑิตเป็นอำมาตย์มีหน้าที่คอยถวายอรรถธรรมแก่พระเจ้าธัญชัยโกกรัพราชและสั่งสอนธรรมแก่ภคตริยทั้งหลายในชมพูทวีป ท่านเป็นผู้ปราดเปรื่องไปด้วยปัญญา มีถ้อยคำอันวาจาอันไพเราะเลื่องลือไปทั่วผู้คนทั้งหลายตลอดจนบรรดาภคตริยในชมพูทวีป เมื่อได้ฟังธรรมเทศนาของวิธูรบัณฑิตแล้วมีจิตเลื่อมใสไม่ต้องการจะกลับไปสู่บ้านเมืองของตนๆ เพราะเสียงพระธรรมเทศนาของวิธูรบัณฑิต เป็นเหมือนกับเสียงพิณพิภย์ หัดดีกันต์ ซึ่งทำให้ฝูงช้างพากันรักใคร่ติดใจลุ่มหลงฉะนั้น^{๒๗}

ในคราวหนึ่งได้มีปัญหาคิดขึ้นระหว่างพระเจ้าธัญชัยโกกรัพราช พระอินทร์พญานาค และพญาครุฑ ท้าวเธอทั้ง ๔ ไว้วางใจวิธูรบัณฑิต จึงให้วิธูรบัณฑิตเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยในเรื่องการถือศีล ว่า ศีล ของใครประเสริฐดีเลิศกว่ากันต่ำกว่ากัน ต่างคนก็อธิบายถึงเหตุผลของตนให้วิธูรบัณฑิตฟัง เมื่อวิธูรบัณฑิตฟังแล้ว จึงได้วินิจฉัยออกมาว่า ผลที่ท้าวเธอทั้ง ๔ บำเพ็ญการรักษาศีลนั้นมีได้มีใครประเสริฐดีเลิศกว่ากันเลย ผลที่ท้าวเธอทั้ง ๔ บำเพ็ญปฏิบัติมานั้นมีผลแก่เสมอกัน

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๒๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลคัมภีร์ทิพินี แปล เล่ม ๑, หน้า ๒๒.

^{๒๗} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๔๔๕/๔๑๐.

ท้าวเธอทั้ง ๔ นั้น ต่างก็ตั้งใจที่วิรุบบันทิตัดสินอย่างเป็นธรรม ท้าวเธอทั้ง ๔ จึงได้มอบของมีค่าที่ตนนำติดตัวมาด้วยนั้น เป็นเครื่องปูนบำเหน็จรางวัลให้วิรุบบันทิตที่ได้ตัดสินอย่างเที่ยงธรรม แล้วต่างองค์ก็กลับไปยังที่อยู่อาศัยของตนที่มีปัญหามากที่สุด คือท้าววรุณนคราษ หรือ พญานาค พอกลับมาแล้วก็ได้เล่าเรื่องของตนให้ภริยา คือนางวิมาลาฟัง เมื่อภริยาฟังแล้ว นางจึงได้คิดหาอุบายที่จะกินหัวใจของวิรุบบันทิตบ้าง นางจึงแกล้งทำเป็นไม่สบาย หากไม่ได้หัวใจของวิรุบบันทิตมารักษาคงไม่หายแน่อนางอิรันทติซึ่งเป็นลูกสาว เมื่อเห็นอาการของแม่แล้ว นางจึงเข้าไปรับอาสาว่าจะเอาหัวใจของวิรุบบันทิตมารักษาอาการของแม่ให้ได้ นางอิรันทติจึงไปประกาศหาคนที่มีความสามารถ ถ้าใครเอาหัวใจของวิรุบบันทิตมาให้นางได้ นางนั้นจะยอมเป็นภริยา^{๒๘}

ในขณะนั้น ได้มียักษ์ตนหนึ่งนามว่าปุลณกยักษ์ผ่านมาได้ยัมนางอิรันทติเข้าพอดิจึงเข้าไปรับอาสาแล้วจะนำเอาหัวใจของวิรุบบันทิตมานางให้ได้^{๒๙} ปุลณกยักษ์จึงเหาะไปยังเมืองอินทปัตต์ แล้วสืบเสาะหาที่อยู่ของวิรุบบันทิต บังเอิญว่าไปเจอกับพระเจ้าธัญชัยโกรพยราชเข้าจึงเกิดการพนันขันต่อ ถึงขั้นขนาดชิงบ้านชิงเมืองกัน และการพนันที่ทั้ง ๒ เล่นนั้น เรียกว่าเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าธัญชัยโกรพยราช คือการเล่นทอดสกาโครแพ้ก็จะได้เมืองอินทปัตต์^{๓๐} ไปครอง ผลปรากฏว่า พระเจ้าธัญชัยโกรพยราชทอดสกาออกมาแพ้ ทำให้ปุลณกยักษ์นั้นชนะไป แต่ปุลณกยักษ์นั้นมิได้ต้องการครองเมือง^{๓๑} สิ่งที่ต้องการคือวิรุบบันทิต พระเจ้าธัญชัยโกรพยราชนั้น ให้วิรุบบันทิตตัดสินใจเองโดยมิได้บังคับ วิรุบบันทิตได้ตัดสินใจไป กับปุลณกยักษ์ ก่อนที่จะไปนั้นได้อบรมสั่งสอน ภริยา บุตรธิดา ของตนเองเป็นอย่างดี พร้อมประชาชนชนคนทั้งเมืองด้วยให้ตั้งอยู่ศีลธรรมอันดีงามว่า^{๓๒}

จากนั้นวิรุบบันทิตจึงไปกับปุลณกยักษ์ในระหว่างทางได้ถูกปุลณกยักษ์ทรมานด้วยวิธีต่างๆ ก็มีได้รับอันตราย จึงได้ถามปุลณกยักษ์ว่าต้องการอะไรกันแน่ เมื่อวิรุบบันทิตทราบความจริงว่าปุลณกยักษ์ต้องการเอาหัวใจของตน วิรุบบันทิตจึงได้รู้ความจริงว่าสิ่งที่ต้องการหัวใจตนคือภริยาของพญานาคนั้นต้องการที่จะฟังธรรมของตน^{๓๓} วิรุบบันทิตจึงให้ปุลณกยักษ์นั้นพาไปยังนาคพิภพ เมื่อไปถึงแล้วก็ถามสารทุกข์ของพญานาค และเข้าใจในภริยาของพญานาคจึงแสดงธรรมให้ฟัง ฝ่ายภริยาของพญานาคนั้นฟังแล้วเกิดความปีติปราโมทย์เป็นอย่างมาก ถึงขนาดยกเมืองนาค

^{๒๘} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๓๕๒/๓๕๒,

^{๒๙} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๓๕๓/๓๕๓.

^{๓๐} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๓๕๖/๓๕๘.

^{๓๑} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๔๓๕/๔๐๗.

^{๓๒} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๔๔๑/๔๐๘.

^{๓๓} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๕๖๑/๔๒๕.

พิภพให้ครองครึ่งหนึ่ง แต่วิรุณบัณฑิตก็ปฏิเสธ พร้อมกับอวยพรให้นาคทั้ง ๒ นั้น^{๓๔} อยู่ในศีลธรรม จากนั้นจึงกลับมายังเมืองอินทปัตต์ตามเดิมนานประชาชนชาวเมืองต่างก็ดีใจให้การต้อนรับจัดงานฉลองรับขวัญวิรุณบัณฑิตเป็นการใหญ่

๒.๓.๑ การแสดงธรรมของวิรุณบัณฑิต

วิรุณบัณฑิต ได้ตัดสินใจตัดสินใจของพญาทั้ง ๔ คือสมเด็จพระรินทราธิราช พญานาควรุณ พญาครุฑ และพระเจ้าธัญชัยโกกรัพรราช มีการโต้เถียงกันในเรื่องการบำเพ็ญศีลว่าของใครจะบริสุทธิ์กว่ากันองค์อมรินทราธิราช ตรัสว่า การไม่พูดคำเท็จ การละกามคุณ ประเสริฐกว่า พญาครุฑกล่าวว่า การไม่ทำบาปเพราะอาหารดีกว่า พญานาควรุณตรัสว่าการไม่โกรธตอบผู้โกรธนั้น ประเสริฐกว่า พระเจ้าธัญชัยโกกรัพรราช ตรัสว่าการละกิเลสตามต่างๆ ได้นั้นประเสริฐกว่า ข้อโต้เถียงกันเรื่องธรรมอันประเสริฐ คือการไม่พูดเท็จ การละกามคุณ การไม่ทำบาปเพราะความอยาก ความไม่โกรธตอบผู้โกรธ วิรุณบัณฑิตได้ทราบเรื่องของกษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์ แล้วจึงแสดงธรรมแก่กษัตริย์ ทั้ง ๔ ว่าเป็นคุณธรรมที่ประเสริฐเท่ากัน กษัตริย์ทั้ง ๔ ได้ทรงสดับคำวินิจฉัยของพระวิรุณบัณฑิตแล้ว ทรงชมเชยว่า เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้ยอดเยี่ยม เป็นผู้รักษาศรัทธา จากนั้นกษัตริย์ทั้ง ๔ จึงได้สละสมบัติต่างๆ เป็นเครื่องบูชาธรรมจริงของวิรุณบัณฑิต^{๓๕}

๒.๓.๒ พระนางนาควิมาลาต้องการฟังธรรม

เมื่อพญานาคเสด็จกลับถึงนาคพิภพแล้วพระนางวิมาลาผู้เป็นอัครมเหสี เมื่อไม่พบแก้วมณี จึงทูลถามว่า แก้วมณีหายไปไหน พญานาคจึงทรงชี้แจงเรื่องกษัตริย์ทั้ง ๔ รวมทั้งพระองค์ได้บูชาคุณของวิรุณบัณฑิต เมื่อพระนางฟังแล้วเกิดศรัทธาต้องการจะฟังธรรมของวิรุณบัณฑิต จึงทรงออกอุบายประचारและบอกพญานาคว่า ต้องการหัวใจของวิรุณบัณฑิต หากไม่ได้พระนางคงจะต้องสิ้นชีวิตอย่างแน่นอน พญานาคเข้าใจว่าพระนางต้องการหัวใจของวิรุณบัณฑิตจริงๆ ในตอนนี้เน้นพระนางวิมาลาต้องการฟังธรรมของวิรุณบัณฑิตแล้วแสดงมายาว่าไม่สบาย จะหายได้ก็ต่อเมื่อได้หัวใจของวิรุณบัณฑิต

๒.๓.๓ ธิดาของนางนาควิมาลาช่วยพระราชมารดา

พญานาคได้ทรงบอกเรื่องนี้แก่ธิดาของตน โดยรับสั่งให้ธิดาไปเที่ยวแสวงหาสามี ผู้ที่สามารถ นำเอาหัวใจของวิรุณบัณฑิตมาให้พระชนนีของเจ้าได้ จากนั้นธิดาของพญานาคจึงได้ออกแสวงหาผู้ที่สามารถนำเอาหัวใจของวิรุณบัณฑิต การที่ธิดาของพญานาคทำตามพระบัญชาของพระราชบิดาโดยที่มิได้ขัดขืนนั้นเป็นเพราะพระนางมีความกตัญญู และเป็นธรรมดาของหญิงสาวผู้ที่มีความพอใจใฝ่ฝันหาชายมาเชยชมจากนั้นพระนางจึงได้ฟ้อนรำขับร้องบนภูเขานั้น ผู้ใดผู้หนึ่งที่

^{๓๔} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๖๒๐/๔๔๐.

^{๓๕} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๓๔๗/๓๐๐

สามารถอ่านเอาดวงใจของวิรุณบัณฑิตมาถวายมารดาของข้าพเจ้าได้แล้ว ข้าพเจ้ายินดีเป็นภรรยาของผู้นั้น^{๓๖}

๒.๓.๔ ปุณณกัณท์หลงรักนางอิรันทติ

ในคราวนั้นปุณณกัณท์ผู้เป็นหลานของท้าวเวสสุวัณได้ขึ้นม้าสินธพพาพาในยหะมาด้วยอุทยานภาพ เพื่อไปสู่สมาคมแห่งหมุ่ยักษ์ ได้ยินเสียงร้องเพลงของนางอิรันทติก็มีจิตรักใคร่ในรูปและเสียงของนาง ประหนึ่งว่าเสียงนั้นเข้าไปจับอยู่เหนือกระดูกจึงชักม้าสินธพมาหานางแล้วจึงกล่าวเล่าโลมว่า “นางผู้เจริญ พี่นี้แลอาจสามารถนำดวงใจของวิรุณบัณฑิตมาให้ พี่นี้แหละจักเป็นสามีของเจ้า รับอาสาไปเอาดวงใจของวิรุณบัณฑิต มาให้ได้” ครั้นกล่าวอย่างนี้ก็ทำที จะอุ้มนางขึ้นหลังม้าของตน แต่นางก็เกล้งทำมารยาแล้วกล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่คนอนาถาไร้ที่พึ่ง ท่านจักทำตามความพอใจไม่ควร หากต้องการแล้ว ท่านจงไปเฝ้าพระราชบิดาของข้าพเจ้าเถิด พระนางจึงพาปุณณกัณท์ลงไปสู่สำนักพิภพเข้าเฝ้าพญานาคราช ตอนนีเห็นเห็นว่าอำนาจของอดีต“ยอมมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุรุษ”^{๓๗}

๒.๓.๕ ปุณณกัณท์เข้าเฝ้าพญานาคราช

เมื่อพญานาคได้ทรงสนทนากับปุณณกัณท์แล้วจึงกล่าวว่า ถ้าท่านจะสามารถนำเอาดวงใจของวิรุณบัณฑิต นี้มาได้โดยชอบธรรมแล้วฉันยินดีจะยกบุตรให้ เมื่อปุณณกัณท์ได้สดับพระคำรัสของพญานาคแล้ว ได้ถวายบังคมลาพญานาค ขึ้นขี่ม้าสินธพพาพาในยหะขึ้นมาจากสำนักพิภพ จึงไปทูลลาท้าวเวสสุวัณ จากนั้นจึงได้เหาะจากเมืองยักษ์ไปเมืองอินทปัตต์ พร้อมทั้งได้คิดหาอุบายว่า จะต้องไปเล่นสกาพนัน กับพระเจ้าธัญชัยโกรพยราช แล้วจะเอาม้าพาพาในยหะและแก้วมณีไปเป็นเครื่องพนันทำให้ พระเจ้าธัญชัยโกรพยราชอยากได้ แต่เมื่อปุณณกัณท์ขณะจะขอเอาวิรุณบัณฑิตมา ครั้นคิดดังนั้นแล้ว จึงขี่ม้าไปสู่เขาเวปุลลบรรพตเที่ยวค้นหาแก้วมณีดวงประเสริฐ ครั้นได้แล้วปุณณกัณท์จึงหยิบเอาดวงแก้วมณีดวงนั้นแล้วเหาะไปกระทั่งถึงกรุงอินทปัตต์”^{๓๘}

๒.๓.๖ ปุณณกัณท์เล่นสกากับพระเจ้าธัญชัยโกรพยราช

ปุณณกัณท์ครั้นมาถึงกรุงอินทปัตต์นครแล้วได้ กล่าวทำในการเล่นสกากับพระเจ้าธัญชัยโกรพยราชตามที่ตนออกอุบายไว้ ปุณณกัณท์จึงกราบทูลว่า หากคนแพ้จะถวายแก้วมณีดวง

^{๓๖} จุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๕๑/๒๕๘.

^{๓๗} จุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๕๓/๒๕๘.

^{๓๘} จุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๕๖/๓๐๓.

ประเสริฐฝ่ายพระเจ้าธนัญชัยโกรพยราชตรัสว่าหากเราแพ้จะยกสมบัติให้ทั้งหมด ยกเว้นแต่ตัวเรากับเสวตฉัตรและพระอัครมเหสี ในที่สุดผลปรากฏว่า ปุณณกยัภย์เป็นผู้มีชัย ลำดับนั้นปุณณกยัภย์จึงตบมือและหัวเราะประกาศขึ้น ๓ ครั้งว่าข้าพเจ้าชนะแล้ว^{๓๙}

๒.๓.๓ สัจจะธรรมของวิรุณบัณฑิต

พระเจ้าธนัญชัยโกรพยราชเมื่อแพ้พินันแล้วตรัสกับปุณณกยัภย์ว่า เจ้าจงชนเอาทรัพย์สินไปตามความปรารถนาเถิด ปุณณกยัภย์จึงกราบทูลขึ้นว่า สิ่งเหล่านี้ข้าพระองค์ไม่ต้องการ ข้าพระองค์ต้องการแต่ วิรุณบัณฑิตเท่านั้น พระเจ้าธนัญชัยโกรพยราชจึงตรัสว่า วิรุณบัณฑิตนั้นไม่ได้นับเข้าในค่าพินัน เพราะวิรุณบัณฑิตนั้นเป็นคนๆ เดียวกับตัวเรา ปุณณกยัภย์จึงกราบทูลขึ้นว่าไม่ควรโต้เถียงกัน ควรไปถามวิรุณบัณฑิต ถ้าวิรุณบัณฑิตว่าอย่างไร ก็จงกระทำตามอย่างนั้น เมื่อวิรุณบัณฑิตรับฟังเรื่องนี้แล้วจึงคิดว่า เราควรจะบอกตามความจริง เพราะความสัตย์จริงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย ฟังสละชีวิตเพื่อรักษาความจริง ครั้นคิดอย่างนี้แล้ววิรุณบัณฑิตก็ตัดสินใจให้พระราชารักษาสัตย์ คือทำตามที่ปุณณกยัภย์ขอโดยยอมไปกับปุณณกยัภย์แม้ว่าจะรู้ผลอยู่ว่าปุณณกยัภย์จะจับตนไปเพื่อฆ่า แล้ววกเอาหัวใจไปเป็นสินสอดขอธิดาพญานาควรุณ ซึ่งพญานาควรุณถูกภริยารบเร้าเพื่อให้หาวิธีทางที่จะได้หัวใจของวิรุณบัณฑิตมา ซึ่งโดยความจริงแล้วความต้องการหัวใจนั้นเป็นเพียงอุบายเพราะจริงๆ แล้วภริยารุณนาคราชต้องการที่จะได้วิรุณบัณฑิตมาเป็นสมบัติเท่านั้น วิรุณบัณฑิตจึงตอบว่า ไม่ใช่คนๆเดียวกับพระราชฯ ครั้นทรงสดับดังนั้นแล้ว พระเจ้าธนัญชัยโกรพยราชทรงโทมัสยิ่งนัก แต่ก็ต้องยอมรับเพราะพระองค์ทรงทราบชัดว่า วิรุณบัณฑิตเป็นผู้มั่นคงในสัจจะ ในที่สุดพระเจ้าธนัญชัยโกรพยราชจึงได้เสียวิรุณบัณฑิตให้แก่ปุณณกยัภย์^{๔๐}

๒.๓.๔ ปุณณกยัภย์ทรมาณวิรุณบัณฑิต

ลำดับนั้น เมื่อปุณณกยัภย์วิรุณบัณฑิตแล้ว จึงกล่าวกับวิรุณบัณฑิตให้สั่งเสียนุตรภรรยา ญาติมิตร ทาสกรรมกร เพราะการไปครั้งนี้จะไม่ได้กลับมาอีก วิรุณบัณฑิต จึงได้ให้โอวาทแก่ภริยาและบริวารด้วยราชสวัสดิธรรม ฌราวาสธรรม สังคหวัตถุฯ เสร็จแล้วจึงได้ขึ้นจับหางม้าเตรียมตัวไปกับปุณณกยัภย์ จากนั้นปุณณกยัภย์ได้หาวิธีการฆ่า วิรุณบัณฑิตด้วยวิธีต่างๆ เช่น จี๊ฆ่าไปในระหว่างต้นไม้ และช่องเขาบ้าง แปลงตัวเป็นยักษ์บ้าง เป็นงู จี๊ฆ่าฝาลมกรดอันคมเหมือนมีดโกนบ้าง ฝ่ายลมเวถัมภะอันมีเสียงดังสายฟ้าบ้างฯ ก็ไม่สามารถทำอันตรายได้ ลำดับนั้นวิรุณบัณฑิต จึงถามว่า

^{๓๙}จุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๔๓๘/๓๔๐.

^{๔๐}จุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๔๓๘/๓๔๐.

ทำไมปณณกัณท์ จึงทำเช่นนี้ จึงได้รับคำตอบว่าข้าพเจ้านี้มีความรักใคร่นางอิรันทิ ผู้เป็นพระราชธิดาของพญานาค ต้องเอาหัวใจของท่านไปให้แก่พระราชมารดาของนาง เราจึงจะได้ตามความปรารถนา^{๔๑}

๒.๓.๕ วิฐุรบัณฑิตแสดงธรรมแก่ปณณกัณท์

เมื่อวิฐุรบัณฑิต ได้ฟังเรื่องของปณณกัณท์แล้ว จึงเข้าใจเรื่องราวทั้งหมด วิฐุรบัณฑิต จึงกล่าวกับปณณกัณท์ว่าหากท่านต้องการดวงใจของเราแล้วจงวางเราลงก่อนเราจะแสดงธรรมให้ท่านฟังแล้วท่านจะได้ตามความปรารถนาทุกประการลำดับนั้น วิฐุรบัณฑิต จึงแสดงธรรมชื่อว่า สาธุธรรม เมื่อฟังแล้ว เกิดความเลื่อมใสกลับใจเป็นคนดีสารภาพผิดว่าตน เป็นผู้ชั่วช้าลามก เพราะเห็นแก่สตรี ตนไม่ต้องการนางอิรันทิอีกแล้ว จะนำท่านคืนพระนครในบัดนี้ วิฐุรบัณฑิต ไม่ยอมกลับ แต่มีความต้องการจะพบพญานาคและพระชายาว่า แล้วปณณกัณท์จึงได้พาวิฐุรบัณฑิต ไปสู่นาคพิภพทันที^{๔๒}

๒.๓.๑๐ วิฐุรบัณฑิตพบพญานาค

เมื่อปณณกัณท์ พาวิฐุรบัณฑิตลงไปถึงเมืองพญานาคแล้ว พญานาคตรัสถามขึ้นทันทีว่า เจ้าได้ดวงหทัยของบัณฑิตมาแล้วหรือ ปณณกัณท์กราบทูลว่า ได้ทั้งตัวพระเจ้าข้า เมื่อปณณกัณท์ กล่าวอย่างนั้นวิฐุรบัณฑิตก็ยั้งนั่งเฉยอยู่ไม่แสดงความเคารพพญานาคจึงได้กล่าวกับ วิฐุรบัณฑิต ว่า ดูพฤติกรรมของท่านแล้วเหมือนผู้ไม่มีปัญญา ฝ่ายวิฐุรบัณฑิตจึงกราบทูลขึ้นว่า ธรรมดานักโทษที่จะถูกประหารย่อมไม่ควรไหว้เพชฌฆาต เพราะการไหว้ย่อมไม่มีประโยชน์ พญานาคได้ทรงสดับอย่างนี้แล้ว ก็ทรงพอพระทัยในปัญญาของวิฐุรบัณฑิตมากและได้นำตัวของวิฐุรบัณฑิตไปพบกับพระนางวิมาลา^{๔๓}

๒.๓.๑๑ วิฐุรบัณฑิตแสดงธรรมแก่นางวิมาลา

พญานาคได้ นำวิฐุรบัณฑิตไปพบกับพระนางวิมาลาเมื่อพระนาง ทรงทอดพระเนตร วิฐุรบัณฑิตแล้ว ก็มีจิตใจปลาบปลื้มยินดี จึงตรัสถามเหมือนกับพญานาคในครั้งแรก ทรงชี้แจงและได้รับคำอธิบายจากวิฐุรบัณฑิตเช่นเดียวกับพญานาค เมื่อพระนางได้ฟังแล้วก็ทรงยินดีเลื่อมใสในตัวของวิฐุรบัณฑิตมาก จึงเชื่อเชิญให้แสดงธรรมในเวลาที่พระนางทรงชักถาม ก็ทูลแก้ไขให้เป็นที่

^{๔๑}พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๕๕๐/๓๒๔.

^{๔๒}พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๕๖๔/๔๒๕.

^{๔๓}พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๖๐๕/๓๓๒.

พอพระทัยทุกประการนั้น ครั้นแสดงธรรมเสร็จแล้วจึงกราบทูลว่าถ้าพระนางทรงประสงค์จะเอาหัวใจของข้าพเจ้าแล้ว ก็จงเอาตามประสงค์เถิดพระนางตอบว่า ข้าพเจ้าได้หัวใจของท่านแล้ว เนื้อดวงใจของท่านนั้นก็คือปัญญาของท่านนั่นเอง ลำดับนั้นพระนางจึงได้ยกนาง อีรันทิสู้เป็นธิดา ให้แก่ปุลณกยักษ์ตามสัญญา และให้นำวิรุณบัณฑิตไปส่งยังเมืองอินทปัตถ์ ปุลณกยักษ์มีความปราบปลื้มยินดียิ่งนัก จึงได้มอบแก้วมณีให้แก่วิรุณบัณฑิตเพื่อเป็นการบูชา^{๔๔}

๒.๓.๑๒ วิรุณบัณฑิตกลับสู่พระนครเดิม

เมื่อปุลณกยักษ์ได้ตามความปรารถนาแล้ว จึงถวายบังคมลาพญานาคทั้งสอง และนำส่งวิรุณบัณฑิตถึงกรุงอินทปัตถ์ ไกลรุ่งวันนั้นพระเจ้าธัญชัยโกกรัพรราชทรงพระสุบินนิมิตว่า มีต้นไม้ใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง มีลำต้นเป็นปัญญา มีกิ่งเป็นศีล มีผลเป็นนมโครส ๕ ชนิด มีช้างม้าล้อมอยู่โดยรอบ มีคนมาทำการสักการบูชาเป็นอันมาก มีบุรุษนุ่งผ้าแดง ทัดดอกไม้งามแดง ถืออาวุธ มาตัดต้นไม้ต้นนั้น มหาชนพากันร้องระงมไป แต่ไม่เข้าบุรุษนั้นก็นำเอาต้นไม้กลับมาก่อตั้งบรรทมขึ้น ก็ทรงสันนิษฐานว่า เรื่องที่ทรงพระสุบินนิมิตนั้นเกี่ยวกับ วิรุณบัณฑิตเป็นแน่นอน วันนี้เราจะได้เห็นวิรุณบัณฑิต ในบัดเดี๋ยวจ้ ก็ทอดพระเนตรเห็นวิรุณบัณฑิต ท้าวเธอทรงพระปริดาปราโมทย์เป็นอย่างยิ่ง วิรุณบัณฑิตได้ถวายแก้วมณีแก่พระเจ้าธัญชัยโกกรัพรราช และพระองค์ได้ทรงจัดการสมโภชต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่ เมื่อเสร็จแล้ววิรุณบัณฑิตก็ให้โอวาทแก่พระราชาและประชาชนดังที่เคยมีมา ส่วนตนได้บำเพ็ญบารมีจนสิ้นชีวิต ตอนนี้นำแสดงให้เห็นว่า คนดีย่อมเป็นที่ปรารถนาและควรยกย่องในสังคมพร้อมทั้งเป็นบุคคลที่ควรบูชา^{๔๕}

๒.๔ สรุป

สรุปได้ว่าวิรุณบัณฑิตเป็นปราชญ์ของเมืองอินทปัตถ์นคร แม้พญาทั้ง ๔ ได้ฟังธรรมแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ในวิรุณบัณฑิตตัดสินใจตัดสินใจจริงและพญาทั้ง ๔ ได้มอบของกำนัลให้เพื่อเป็นการบูชาธรรม และการแสดงธรรมของวิรุณบัณฑิตฟังจบกรเริงไกรไปถึงบาดาลพิภพของนาคและนางนาควิมาลาออกอุบายอยากฟังธรรมวิรุณบัณฑิตพญานาคให้ธิดาช่วยมารดาของตน แล้ว

^{๔๔}พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๖๒๐/๔๔๐.

^{๔๕}พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๖๔๐/๓๓๖.

นางธิดานาคจึงช่วยมารดาของตน ธิดานาคจำแลงกายร่ายรำบนภูเขapunณกษัตริย์ผ่านมาเจอจึงหลงรักนาง ปุณณกษัตริย์ควบม้าอาชาไนยเหาะไปยังเมืองอินทปัตย์ทำเล่นสกาพนันกับพระเจ้าชัยโกร์พยราช ผลการเล่นพนันสกาสิ้นสุดลง ปุณณกษัตริย์เป็นฝ่ายมีชัยชนะ และขอเอาวิธูรบัตติเป็นค่าพนันแทน แต่พระราชามิยอมให้ จึงให้วิธูรบัตติเป็นผู้ตัดสิน เพราะวิธูรบัตติเป็นผู้ที่มีสัจจะธรรมจึงยอมไปกับปุณณกษัตริย์ และปุณณกษัตริย์ได้เดินทางร่วมกับวิธูรบัตติไปยังนาคพิภพและวิธูรบัตติได้แสดงธรรมแก่พญานาค และนางวิมาลาได้ฟังธรรมเกิดความเลื่อมใสในวิธูรบัตติพญานาคจึงมีความสุขมากตลอดทั้งนาคบริวารด้วย เมื่อปุณณกษัตริย์ได้นางธิดานาคเป็นภรรยา ปุณณกษัตริย์ได้มอบแก้ววิเศษให้แก่วิธูรบัตติ เพื่อเป็นการการบูชาคุณ ปุณณกษัตริย์กล่าวว่าเป็นคนดีได้เพราะวิธูรบัตติ ดังนั้นเหตุผลที่สำคัญของการรักษาสัจจบารมีของวิธูรบัตติก็คือ ๑) เพื่อรักษาเจตนารมณ์หรือคำอธิษฐานของตนเองที่ตั้งใจจะรักษาคำสัตย์ตลอดชีวิต ๒) เพื่อต้องการรักษาคำพูดที่พระราชาก็ได้ให้ไว้กับปุณณกษัตริย์ ๓) เพื่อเป็นการเพิ่มพูนหรือรักษาสัตย์ของตนเองในการมุ่งหวังการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ในที่สุดวิธูรบัตติกลับคืนสู่พระนครเดิมและได้สร้างบารมีต่อไป